

MADEN KANUNU, TAŞOCAKLARI NİZAMNAMESİ ÇELİŞKİSİ VE KAYBOLAN ULUSAL DEĞERLERİMİZ

Gültekin KAVUŞAN Ankara Üniv. Fen. Fak. Jeoloji Müh. Böl., Beşevler, ANKARA

Ülkemizin oldukça zengin olan doğal kaynaklarının korunmasının ve bunların ülke ekonomisine en faydalı bir biçimde transfer edilmesinin, geleceğimizin garantisi olduğu bir gerçektir. İnsanoğlu, doğadan daima bir şeyler alır; gerek onu işleyip besinini üreterek, gerek sanayi için maden ve kayalardan elde ettiği hammadeyi değerlendirerek varoluşunun devamlılığını sağlamaya çalışır. Sorun, aldığı kaynağın bitmez tükenmez olmadığını bilincinde olup olmamasındadır; yani doğadan aldığı tümünü tamamen değerlendirip değerlendirememesindedir. Burada iki önemli neden vardır: Birincisi ve en önemlisi bilgi birikiminin yetersiz oluşudur. Bunun da nedenleri ya eğitim yetersizliği veya bilgi ile sermayeyi bir araya getirecek yasaların yokluğu yahut da bu şekildeki bir organizasyonun yapılmamasıdır. İkincisi ise devlet örgütündeki karar verici organların birden fazla oluşu nedeniyle doğal kaynağın tasarrufundaki aksamalıdır. Bu ise en vahim olanıdır, zira doğal kaynaklar öylesine yasalar çerçevesinde heder olacaktır ki, gelecekte sanayi için gerekli hammadde başka ülkelerden ithal edilmek zorunda kalınacaktır. Bunun sonucu gelecekte tümüyle dışa bağımlılıktır. Bu durumdaysa toplumun ve ülkenin varlığı gelecekte tehdit altına girecektir. Böylesine olumsuz bir sonucu yaşayacak gelecek kuşaklar ise karşılarında sorumlu tutabilecekleri ne bir kişi, ne de bir kuruluş bulabileceklerdir. Halbuki gelecek kuşaklar bizim geleceğimizin garantisidir.

Maden kanununun ana felsefesine bakıldığında ülke kaynaklarının günümüz koşullarında en rasyonel biçimde değerlendirilmesinin amaçlandığı görülür. Burada, aynı zamanda girişimcilik ruhu desteklenmeye çalışılmış olup devletin maden bulunan sahayı, maden işletmesine kiralaması ve üretimden vergi alması, işletmecinin kaynağı doğru olarak kullanıp kullanmadığının kontrol altında tutulması ana prensip olarak kabul edilmiştir. Ülkemizde aynı zamanda bir de Taşocakları Nizamnamesi bulunmaktadır. Bu nizamname Osmanlı İmparatorluğu döneminde yürürlüğe girmiş

olup amacı bina ve inşaat işlerinde kullanılacak olan yapı taşlarının üretilmesi, pazarlanması ve o devirde inşaat sektörünün daha modern bir teknolojiye ulaşması için çıkartılmıştır. Madenlerin işletilmesi ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde padişahın özel iznini gerektirmekteydi. İstanbul yönetimi bürokrasiyi azaltmak amacıyla taşocaklarının işletme izinlerinin yerel yönetimlerce verilmesini uygun görmüş olmasına karşılık İmparatorluğun son dönemlerinde maalesef yerel yöneticilerin madenler hakkında bilgi alabilecekleri uzman kişilerden oluşan danışman kadroların bulunmaması yanında, özellikle yabancılarla işbirliği yapan Osmanlı vatandaşlarının yardımıyla birçok doğal kaynağımız (kaçak) işletilmiştir. Bu dönemde kaynakların işletilmesinden alınan vergiler ise mahalli idarelere bırakılmıştır. Bu nizamname günümüzde yine hemen aynı şekliyle yürürlüktedir. Halbuki, günümüzde artık eski koşullar mevcut değildir. Bugün ülkemizde yeterinden fazla sayıda jeoloji ve maden mühendisi bulunmaktadır. O halde, yetişmiş uzman sorunumuz eskiye göre çözüme kavuşmuş sayılır. Fakat, yeterli teknik personel kadrosu mevcut değildir. Böyle kadroların oluşturulması her ne kadar sorunun çözülebileceği izlenimini yaratsa da bilimde ve sanayide uzmanlık isteyen konularda yerel yönetimlerin bu derece uzmanlaşmış kişileri istihdam edebilmesi çok zordur. Fakat, buna rağmen yerel yönetim organizasyonu içerisinde jeoloji ve maden işletmeciliği alanlarında en azından birer personel istihdam edilmesi, böylece bir denetleme-danışma bürosu oluşturulması; hem yönetici kadrolar hem de bölgedeki madenci kişi veya kuruluşlar için yararlı olacaktır.

Maden kanunu çerçevesinde birçok maden alınmış olmasına rağmen doğada hiçbir zaman kesin sınırlar söz konusu değildir. Bu nedenle de yürürlükteki yasalar çerçevesinde bazı madenlerin hangi kapsama girdiklerinin kesin olarak ortaya konulması mümkün değildir. Bunun önüne geçilmemesi halinde, bugün taş olarak işletip, sanayi hammaddesi olarak değerlendirdiğimiz ve

tükettiğimiz hammaddeleri, yakın bir gelecekte çok daha büyük paralar ödeyerek ithal etmek zornunda kalabiliriz.

Sorunun çözümü için, sanırız en başta yapılması gereken nedenle taşocağı kavram kargaşasının ortadan kaldırılarak doğada bulunan her türlü taşın maden olarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Maden kanununun yürütücüsü olan kuruluşun, sözkonusu madenin hangi nitelikten dolayı ne şekilde işletilmesi gerektiği konusunda, maden işletmesi ile fikir birliğine varması zorunludur. Ülke ekonomisinin geleceği için çizilen makro kalkınma planları çerçevesinde yürütücü kuruluşun, devletin ilgili diğer kuruluşlarıyla birlikte yapacağı değerlendirme sonucunda, hem işletmeci hem de ülke ekonomisi için en sağlıklı bir karara varması gereklidir.

Yerel yönetimler ve valilikler, bünyelerinde oluşturulacakları jeoloji ve maden bürosundaki uzmanlar

kanalıyla, işletmecinin yaptığı üretim miktarının beyanına uygunluğunun kontrolünün yanı sıra, diğer konularda da (Örneğin; taahüt edilen işletme metodunun uygulanıp, uygulanmadığı; rasyonel işletme şartlarının sağlanıp, sağlanmadığı; çevre sorunlarının çözümü vb) yardımcı olmayı üstlenmelidir. Bu hizmetler karşılığında ise, yerel yönetimlere üretilen madenden devlet adına tahsil edilen payın devredilmesi gereklidir. Çevre sorunlarının çözümünde en büyük sorumluluğu almış olan belediyelere de belirli oranda bu paydan ayrılması, hem sorunların çözümünde ivedilik sağlanmasına, hem belediye hizmetleri için parasal kaynak bulunmasına, hem de madenler çevresinde bulunan yerleşim alanlarındaki insanların maden işletmecisiyle kaynaştırılmasını sağlayarak sosyal barışın yaratılmasına yardımcı olacaktır.